

YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN KRİTİK DÜŞÜNME

Yeni Başlayanlar İçin Kritik Düşünme, konu hakkında hiç bilgisi olmayan ya da çok az bilgisi olan, dolaylı anlatımları ve sonuçları anlamak için *kritik düşünme tekniklerini* uygulamada görmek isteyenler için hazırlanmıştır.

Kritik düşünme yeteneği duygusal önyargıları ortadan kaldıracak bir düşünme süreci sağlar. Bu önyargılar, belli bir konu hakkında net ve doğru düşünebilme yeteneğimize engel olabilir.

Kritik düşünme araçları ile öznel bariyerleri yıkabilir ve belli bir bilgi ya da olaylar kümesinin ardındaki “saklı gerçekleri” anlayabilirsiniz.

Bu makaleyi, kritik düşünme tekniklerini kullanma yolunda hızlı bir başlangıç yapmanız için size sunulan kısa bir **kritik düşünme kursu** olarak düşünün.

Kritik düşünmeye dair birkaç örnek vererek konuya balıklama dalmanızı ve sizi ufak bir teste tabi tutmayı istiyorum...

Günlük Yaşantımız Metni – Bu metin geneli çalışan bir topluluğa hitap etmektedir.

(1)

Her sabah uyanır, giyinir ve kahvaltımızı yaparız. Bunlar hemen her gün aksatmadan yaptığımız şeylerdir. Böyle yaparız, çünkü sıklıkla günün devamında bizi bekleyen şeyler, örneğin bir işimiz vardır.

(2)

Bazı günler öğlene kadar yattığımız olabilir. Kahvaltı yapmayabilir, tüm günü evimizde pijamalarımızla geçirebiliriz. Çünkü yapacak bir işimiz yoktur ve alışılmışın dışına çıkmak istiyoruzdur.

Şimdi Asıl Meseleye Gelelim...

Önümüzde iki basit metin var. İlki genellikle olan şeylerden bahsediyor ikincisi ise zaman zaman bizim tercihimize bağlı olarak olabilecek şeyleri anlatıyor.

Bu metinlere kritik düşünme yeteneğimizle baktığımızda;

1. Bazı günler kahvaltı yaptığımızı,
2. Bazı günler ise yapmadığımızı söyleyebiliriz.

Bunlar doğru ve makul ifadeler olur. Alışılmışın dışına çok sık çıkmıyorsak bile, bazılarımızın bunu bazen YAPTIĞINI söylemek mantıklı ve doğrudur.

İmalar ve Sınırlandırmalar

Verilmeyen bilgi nedir?

Bu ifadeleri nasıl değerlendirebiliriz?

Yukarıdaki günlük yaşantımız metninde yer alan ifadelerde, çalışan insanların alışkanlıklarına dair küçük bir özet sunulmuş, çok az bilgi verilmiş ve imalar da pek kullanılmamıştır.

İfadelerde bakış açınızı sınırlandırmaya yönelik araçlar da kullanılmamıştır. Öne sürülen bilgi, gerçek bir durum değerlendirmesi şeklinde sunulmuştur.

İma edilen şey net olduğu için ve düşüncemizi sınırlandıran bir unsur da bulunmadığı için aşağıdaki sonuçları çıkarmamız doğru olmaz:

1. Bu metinden “(Çalışan insanlar olarak) işe gitmediğimiz tüm günlerde, öğlene kadar yatarız.” sonucunu çıkartamayız.

Çünkü, çalışmadığımız günlerin tümünde öğlene kadar yattığımızı ima eden hiçbir kanıt sunulmuyor. “Bazı günler” demek bunun bazen olduğunu gösterir fakat her zaman için geçerli olduğunu kanıtlayan bir bilgiye sahip değiliz.

2. Bu metinden “Çalışma günleri dışında kahvaltı yapmayız.” sonucunu çıkartamayız.

Çünkü, “kahvaltı yapmayabiliriz” demek “canımız istemezse kahvaltı yapmayabiliriz” demektir. “-(e)bilmek” eki tercih hakkımız olduğunu göstermektedir, dolayısıyla kahvaltı yapmayabileceğimiz gibi, kendi isteğimizle kahvaltı yapmayı da seçebiliriz. “Kahvaltı yapmayız” şeklinde bir sınırlandırma olmadığı için, saat itibarıyla “kahvaltı” olarak adlandırmayı imkânsız kılmadıkça, öğle saati girmeden hala kahvaltı yapılabilecek bir saatte uyandığımız müddetçe, pekâlâ kahvaltı yapmayı tercih edebiliriz.

3. Bu metinden “Rutin hayatımızdan memnun değiliz.” sonucunu çıkartamayız.

Çünkü, rutin hayatımızı seviyor olabiliriz. Bazen bu rutinin dışına çıkmamızdan, rutinin dışına çıkmak istediğimiz haricinde bir sonuç çıkarılamaz. Rutinin dışına çıkmanın nedeni belirtilmediğine göre, bu konuda kesin bir değerlendirme yapmamız mümkün değildir.

Kritik düşünce tekniğinde bize verilen bilgilerle yetinmek zorundayız. Bu bilgilere kendi tahminlerimizi, ekstrapolasyonları yani bilinene dayalı değerlendirmelerimizi, varsayımlarımızı dahil edemeyiz. Çünkü varsayımlarımız, kabüllerimiz orijinal bilginin bir parçası değildir.

DUYGULAR VE ÖNYARGILAR

Duygularımız gereksiz önyargıları değerlendirmelere katabilmek için bize oyun oynayabilir, hâlbuki bir ifadenin geçerli olup olmadığının araştırılmasında önyargı ve duyguların hiçbir rolünün olmaması gerekir. Duygulara güven olmaz, aksine sonuca varma sürecini olumsuz olarak etkilerler.

Önyargılarımıza karşı koyabilmek ve böylece engellenemeyen mantıklı sonuca ulaşmak için, bize sunulan bilgiye karşı önyargılarımızın neler olduğunu öğrenmek zorundayız.

Gülseniz, ağlasanız, feryat etseniz, sessizce içinize atsanız veya sinirden köpürseniz bile, duygularınızın sunulan bilginin geçerliliği üzerinde kesinlikle hiçbir etkisi yoktur.

Kritik düşünme becerisinin anahtarı mantıktır, duygular değil.

İkinci Örnek

Kritik düşünme dersinizin ikinci uygulama çalışmasında, size bazı ayrıntıları özellikle çıkarılmış bir durum verilecek, olayın geniş detayları ise daha sonra açıklanacak.

“Bir adam, mahkeme salonunda hâkim ve jüri karşısında ayakta dikilmekte, hâkim ve bir grup ağlayan kadın adamın yüzüne bakmakta, bütün hepsi onu gördüğü zaman ağlamakta ve birbirlerini teselli etmektedir. Dışarıda toplanan protestocular güçlü ve kızgın bir şekilde slogan atmakta ve bu protestolarda adamın ismi geçmektedir. Adam, 6 kadın ve 2 genç çocuğun ölümlerine sebep olduğunu itiraf etmektedir. Jüri ayrıntıları öğrenince büyük şaşkınlık yaşamıştır.”

Evet şimdi, bu açıklama sizde ne gibi duygular ve önyargılar uyandırdı?

Bu parçadan kesin olarak edinebileceğimiz çıkarımlar nelerdir?

1. Adamın ölüme neden olduğunu kabul etmesi – Evet, bu bilgi parçada yazılıdır.
2. İnsanların üzgün olduğu – Evet, kadınlar ağlamakta ve protestocular kızgındır.

Şimdi bu adamın katil olduğu sonucunu çıkartabilir miyiz? Hayır, bu adam herhangi bir nedenden dolayı yalan söylüyor olabilir ve gerçekte kimseyi öldürmüş olmayabilir. Adamın doğruyu söyleyip söylemediğini bilmiyoruz çünkü henüz açıklamada bu konuda bir bilgi yok.

Şimdi biraz daha bilgi:

Adam gerçeği söylemekte, fakat ağlayan kadınlar adamın ailesinden olup, adamın hiçbir yanlış yapmadığına inanmaktadırlar.

Öyleyse, bu bilgi açıklamaya bakışımızı nasıl etkiler?

Şimdi biliyoruz ki adam gerçekten de en az sekiz insanın ölümüne yol açmıştır (daha fazla insanı öldürüp öldürmediğini bilmiyoruz) ve yine biliyoruz ki ağlayan kadınlar adamın hiçbir yanlış yapmadığına inanmakta. Nasıl yani?

Belki de bir kazaydı ve aslında adam hiç kimseye zarar vermek istememişti.

Kritik düşünme alıştırmamız için biraz daha bilgi:

Adam Kadınları ve Çocukları Bilerek Makineli Tüfekle Öldürdü.

Şimdi bu adamın suçlu olduğunu ve yaptıklarının canice bir iş olduğunu düşünür müsünüz? Her bir aşamada, bazı bilgiler verilmeyerek, bilgi eksikliğinin açıklamanın kendisi kadar önemli olduğunu göstermek istedik. Çünkü varsayımlara, önyargılara ve duygulara dayanarak acele hüküm ve sonuçlara varamayız.

Şimdi, herşeyi meydana çıkarmak için bulmacanın son parçası:

“Bay X, savaşta askerdi, 58 çocuk ve 14 kadın tutsağın dövülerek işkence altında tutulduğu bir köy buldu. Tutsakların kaçmasına yardım etmek isterken, esir kampı nöbetçileri arasında yeralan 10 yaşında 2 çocuk tarafından vuruldu, bu iki çocuk Bay X’i yaraladı; 4,7 ve 9 yaşlarında üç kız çocuğunu öldürdü. Bay X makineli tüfekle nöbetçilere karşı ateş açtı, bu sırada 6 kadın gardiyan tutsaklara el bombası atıyordu. Bay X bu kadın gardiyanları ve iki genç asker çocuğu öldürmeyi başardı ve **kurtulan 69** kişiyle beraber kaçmaya muvafık oldu. Bay X’e en yüksek cesaret madalyası verildi. O şimdi esir kampından kurtulanların kahramanı.”

Demek ki...

Her şey netleşti! Geri kalan bilgilerden öğrendiğimize göre adam bir kahraman ve bilgi eksikliği nedeniyle belki bir ara aklınızdan geçtiği gibi soğukkanlı ve canı bir katil değil.

Eğer kritik düşünmeyi kullanmazsanız, bütün hikâye karanlığa bürünebilir.

Başlangıçta, adam öldüren birinin soğukkanlı bir katil olacağını düşündünüz, çünkü duygusal önyargınız karar verme yetinizi etkiledi, sonra olayın bir meşru müdafaa olduğu söylendi. Dolayısıyla hikâyenin sonucu ve başkahramanın suçlu olup olmadığı ne kadar bilginin verildiğine bağlı olarak değişti.

Kritik düşünme teknikleriyle öğrendiğiniz temel kritik düşünme becerilerinizi kullanarak, olaya farklı açılardan bakıp duygusal önyargıların etkisini azaltabilirsiniz.

SONUÇ

Bilmedikleriniz bildiklerinizden çoğu kez daha önemli olabilir, o yüzden kritik düşünme değerlendirmelerini size verilen bilginin sınırları çerçevesinde yapmanız, bu çerçevenin dışına çıkmamanız önemlidir, aksi halde yanlış hüküm verebilirsiniz.

Bu kritik düşünme dersi, sahip olduğunuz bilgiyle mümkün olan en iyi değerlendirmeyi yapmak için kritik düşünme araçlarının size nasıl yardımcı olabileceğini anlamaya başlamanızda size yardımcı olacaktır.

Artık bir problemi ele alırken, önyargılarınızın objektif bir sonuca ulaşma becerinizi gerçekten engelleyebileceğinin bilincinde olacağınızı ümit ediyoruz. Başarılar!

Xander Hamilton-Reeves’in <http://www.articleflame.com/Art/1536/140/Critical-Thinking-For-Beginners.html> adresinde yer alan **Critical Thinking For Beginners** (Yeni Başlayanlar için Kritik Düşünme) adlı makalesinden Türkçeye çevrilmiştir.